

Gerçek Bir Öykünün Filmi: Hemşire Lucia De Berk Olgusu

The Film Of a True Story: Nurse Lucia De Berk Case

Derya UZELLİ YILMAZ^a, Esra AKIN KORHAN^b, Çağatay ÜSTÜN^c

Özet: *Pediatric hemşiresi olan Lucia de Berk, bakımını üstlendiği hastalarının ölümünden sorumlu tutulduğu nedeniyle yargılanma süreci ile karşı karşıya kalır. Yaşadığı bu süreç bir özgürlük mücadelesine dönüşür ve hatta yaşadıklarının farklılığı ve derinliği bir filmin hikayesini oluşturur. Film, 2014 yılında "Accused-Lucia de B." adıyla gösterime girer. Bu olguda, Hemşire Berk'in meslek hayatına ve yargılanma sürecine ilişkin veriler hukuki ve etik açıdan tartışılmaktadır.*

Anahtar kelimeler: *hemşire, Lucia de Berk, olgu*

--

Abstract: *Lucia de Berk who works as a pediatric nurse faces court due to held accountable for death of patients who are cared for by her. The period in which she is living turns into a freedom struggle and even diversity and depth of her struggle becomes the story of a movie. In 2014, the movie is aired with the name "Accused-Lucia de B.". In this case, data regarding to the work life and process of being tried of the nurse Berk is discussed in terms of legal and ethical aspects.*

Keywords: *nurse, Lucia de Berk, case*

Filme Konu Olan Hemşire Lucia de Berk'in Öyküsü

Lucia de Berk, 22 Eylül 1961 yılında Hollanda'nın The Hague kentinde dünyaya gelmiş, aile içi sorunları nedeniyle zor bir gençlik dönemi geçirmiştir. Temel eğitim döneminden sonra Hollanda'da hemşirelik eğitimi alan Berk, lisanslı bir pediatri hemşiresi olarak Hollanda'nın Den Haag şehrinde çalışmıştır. Çalıştığı süreç içerisinde hem geçmişteki sıkıntılı aile yaşantısı, hem de iş arkadaşlarıyla sosyal iletişiminin azlığı nedeniyle çalıştığı hastanenin yöneticileri ve hemşireleri tarafından çeşitli sıfatlarla olumsuz olarak damgalanmış, onlar tarafından soğuk ve mesafeli olarak nitelendirilmiştir. Lucia de Berk ise işini çok severek yapan, mesai saatlerinin dışında da hastalarla ilgilenen bir hemşiredir. Ancak, çalıştığı klinikte gerçekleşen son ölüm vakası, kendi mesaisinde gerçekleşen diğer ölüm vakalarıyla, temeli olmayan veya yanlış kanıtlar doğrultusunda ilişkilendirilmiş, bu nedenle, hastane yöneticisi kendisinden şikayetçi olmuş ve yargılanma süreci başlamıştır. Bu süreçte hastane yöneticisi Jaap'ın "Hemşirenin diğer çalıştığı hastaneler ile görüştüm, mesafeli burnu havada ne olduğu belirsiz biriydi" sözleri dikkat çekmiştir. İlgili davada Berk'in hemşire arkadaşlarının ifadeleri arasında "Çok soğuk biriydi, bizimle hiç oturmazdı, ancak hep erken gelir, geç çıkardı", "Kendini birşey sanıyordu, doktor gibi emirler veriyordu", "Fahişlik yapıyordu", "Mini etek giyiyordu..." tanımlamaları da çarpıcıdır (1,2,3).

Yargı aşamasında; klinikte gerçekleşen son ölüm vakasına yapılan otopsi sonucunda ölen hastanın kanında bulunan digoksin düzeyinden yola çıkılarak, Berk'in hastayı digoksin ile zehirlediği düşünülmüştür. Ölen bebekte herhangi bir enjeksiyon izine rastlanmaksızın Berk'in geriye dönük olarak mesaisinde gerçekleşen diğer ölüm vakalarının hepsinin aynı hemşireye rastlamasının 342 milyonda bir ihtimalle gerçekleşeceği

^aÖğr. Gör. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, İzmir ✉ duzelli86@gmail.com

^bDoç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, İzmir

^cProf.Dr., Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, İzmir

Gönderim Tarihi: 18.10.2016 • Kabul Tarihi: 11.02.2017

belirtilerek, istatistiki olarak başka cinayetler de işlediği öngörülerek, daha önce çalışmış olduğu *The Hague: The Juliana Çocuk Hastanesi, The Red Cross Hastanesi ve Leyenburg Hastanesi*'nde 3 cinayet ve 4 cinayet teşebbüsü olmak üzere 7 kişinin ölümünden sorumlu tutulmuş ve 2003 yılında Hollanda'nın Den Haag şehrinde ömür boyu hapis cezasına çarptırılmıştır. Berk karara itiraz etmiş, ancak itirazı; ölen hastanın kanındaki digoksin düzeyi artışının hücre ölümleri sonucu gerçekleşen digoksin açığa çıkışından kaynaklanan normal bir durum olduğunu, ölümün doğal gerçekleştiğini belirten laboratuvar raporunun, hüküm kararından dört gün sonra mahkemeye ulaştığı gerekçesiyle ve dava sürecinde bir kanıt olarak ortaya çıkmadığı için üst mahkeme tarafından reddedilmiştir. Tutuklu kaldığı dönemde, Berk vakası üzerinden yasal bir süreçte istatistiksel verilerin kötüye kullanımına ilişkin bir araştırma makalesi yayımlanmıştır (4). Lucia de Berk'in altı yıl üç ay 19 gün hapiste kalmasının ardından 2010 yılında kurulan özel bir komisyon tarafından davası tekrar görülmüş ve suçsuz olduğu anlaşılacak beraat etmiştir. Hollanda adli makamları ve tüm adli personel kendisinden özür dilemiştir. Berk'in yaşadıklarının kaynağı olan hastane yönetimi ise herhangi bir ceza almamıştır. Berk, tüm bu süreç sırasında 2006 yılında stroke geçirmiş ve sağ hemiplejik olmuştur (1,2,3).

Beraat kararının ardından, hatalı yargılama ve Berk'in maduriyeti Dünya medyasında geniş yer bulmuştur, Hemşire Berk hakkında pek çok gazete ve dergi haberi yapılmış, bu haberler ile fenomen haline gelmiştir (3). Ayrıca Berk'in hukuki süreci 15. ve 16. yüzyıllarda hemşirelik uygulamalarının "büyücülük/cadılık" olarak adlandırıldığı döneme benzetilerek karikatürlere de konu olmuştur (5) (Resim 1). Berk ve avukatı Stijn Franken en Ton Visser pek çok televizyon kanalına katılmış ve Hollanda'da hukuk fakültesi öğrencilerine çeşitli konferanslar vermişlerdir. Hemşire Berk'in yargılanma sürecindeki hukuksal hata ve etik sorunlar hukuk ve etik kitaplarında da örnek olgu olarak yer almıştır (6,7). Ayrıca 2011 yılında Dr. Gavin Hamilton "*Hemşireler masumdur: Digoksin Zehirlenmesi Yanılgısı*" isiminde bir kitap yazmıştır. Hamilton şimdiye kadar gerçekleşen digoksin zehirlenmesine bağlanan ölümlerin birer yanılgı olduğunu ve kitabında Lucia de Berk masumiyetini gösteren yeterli bilginin olduğunu ifade etmiştir (8). Yanı sıra, Noo (2010) ve Derksen (2011) tarafından Hemşire Berk'in yaşadıklarını ve özgürlük mücadelesini konu alan iki kitap yayımlanmıştır (1,9).

Kısa Hukuki Yorum

Sağlık personelinin (hekim, hemşire vd.) haksız fiilini ya da kusurlu davranışını ortaya çıkaran unsurlar; "*Hemşirenin tıbbi uygulama yaparken kusuru olmalı*", "*Hastada zarar meydana gelmiş olmalı*", "*Fiil ile meydana gelen zarar arasında illiyet bağı (neden-sonuç ilişkisi)*" bulunmalıdır başlıkları ile sıralanmaktadır. Bu doğrultuda, Lucia de Berk'in mesleğini icra ederken hastalarında zarar meydana gelmesi onun hastane yöneticileri ve hemşireler tarafından suçlu bulunup, hukuksal bir süreç başlatılıp ve kusurlu davranış ile itham edilmesinin önünü açmıştır. Oysaki, bu tutum ve kararlar kesin kanıtlar olmadan hemşire Berk'in toplumsal ahlâki normlara uymaması temeli ile geliştirilmiştir. Dolayısıyla, Lucia de Berk'in eylemleri ile hukuk normları arasında uygun nedensellik bağı kurulmamıştır. Tüm bunlar Berk'in hukuk normlarına aykırı bir biçimde mi yargılanmasına ve bir hukuk mücadelesi vermesine neden olmuştur.

Kısa Etik Yorum

Hemşire Berk'in yargılanma sürecine ilişkin yaşadığı hukuksal aksaklıklar ve geç gelen beraat kararının yanı sıra bu süreçte ve mesleki yaşamında karşılaştığı etik sorunlar da dikkat çekmektedir. Lucia de Berk, mesleki yaşantısında sıkıntılı aile tablosu, sosyal iletişimlerinin azlığı, kişisel ve kültürel değerleri sebebiyle yöneticileri ve meslektaşları tarafından önyargı ile değerlendirilmesine ve insan onurunu zedeleyebilecek tavırlara maruz kalmıştır. Aslında bireysel değerler olması gerekene ilişkin olan ve davranışlara rehberlik eden inanç ve tutumlardır ve istenilen ya da ödüllendirilen standartlardır. Bu nedenle kimi zaman toplumsal normlar ile buna uymayan değerler arasında bir tür çatışmanın yaşanması ve dışlanmanın ortaya çıkması kaçınılmazdır. Her bireyin toplumsal değerler sistemi içerisinde kendi değerlerinin olduğunu ve bunun yine o birey için bir anlam ifade

ettiği unutulmamalıdır. Bu açıdan baktığımızda, bireyin değerlerine karşı önyargının oluşmasının başladığı noktada *bireysel otonomiye saygı ilkesi* ihlal edilmektedir. Filme konu olan olguda hemşire Berk, hastalarına öncelikle mesleki değerlerini ön planda tutarak, tıbbın ilk temel etik ilkesi olarak kabul edilen “*Primum non nocere/Öncelikle zarar vermeme*” ‘ye uygun hareket etmiştir. Bunun yanı sıra Hemşire Berk’in yöneticisinin kesinlik arz etmeyen kanıtlara ragmen, O’nun hakkında temel dayanağı olmayacak bir şekilde ön yargılı olması ve diğer klinik hemşirelerinin görüşleri ile hareket etmesi, bu olguda “tarafsızlık” ve “eşitlik” etik ilkelerinin ihlal edildiğini göstermektedir. Bu olguda, suçsuz olduğunu bilen bir kişinin suçsuzluğunu ispat etmek durumunda bırakılması “*haklıyken haksız durumda olmak*” kavramının pekiştirilmesine ve bu tür digger durumlar için de kötü bir model oluşmasına zemin hazırlamıştır. Haklı olmak eğer etik bir ölçük veya ilke ile de desteklenmişse, hiç bir birey veya meslek çalışanı uyguladığı tavır ve tutumdan dolayı olumsuz bir şekilde etkilenmemelidir.

SONUÇ

Bir filme konu olmuş bu olguda, sağlık profesyonellerinin temel etik ilkelerine, tavır ve tutumlarına uygun olmayan yaklaşımların bir tür ön yargı oluşturduğunu ve yargıya intikal eden durumun yargılama sürecini de olumsuz yönde etkilediğini ve bununda doğrunun ortaya çıkmasında gecikmeler yaşanmasına sebep olduğunu görmekteyiz. Mesleklerde ve sosyal alanda etik farkındalığa ve duyarlılığa karşı gösterilecek özensiz yaklaşımların istenmeyen sonuçlar doğurması ve *haklı-haksız, doğru-yanlış* ayırımını güçleştirmesi kaçınılmazdır. Bu konuda her birey üzerine düşen görevi mutlaka yerine getirmelidir.

Resim 1. Lucia de Berk, Büyücü/Cadı Davası’nı konu alan bir resimli tasvir

KAYNAKLAR

1. Lucia de B. Erişim: <http://www.imdb.com/title/tt1800338/>. Erişim tarihi: 14.10.2016
2. Nigel Hawkes: Did statistics damn Lucia de Berk?. Erişim: <http://www.independent.co.uk/voices/commentators/nigel-hawkes-did-statistics-damn-lucia-de-berk-1940735.html>. Erişim Tarihi: 14.10.2016

3. Huff CR, Killias M. *Wrongful Convictions and Miscarriages of Justice: Causes and Remedies in North American and European Criminal Justice Systems (Criminology and Justice Studies)*, Taylor&Francis Group, Newyork; 2013.
4. Panter AT, Sterbak SK. *Handbook of Ethics in Quantitative Methodology*. Taylor&Francis Group, Newyork; 2011.
5. Hamilton G. *The Nurses are Innocent-The Digoxin Poisoning Fallacy*. Library and Archives Canada Cataloguing in Publication. Canada; 2011.
6. Noo MD. *Er werd mij verteld, over Lucia de B. Uitgeverij Aspekt B.V.*; 2010.
7. Derksen T. *Lucia de B. Reconstruction of a miscarriage of justice*. Veen Media; 2011.
8. Meester R, Collins M, Gill R, Lambalgen Mv. *On The (Ab)Use of Statistics in The Legal Case Against The Nurse Lucia De B*. 2007(5): 1-18.
9. Ehzenreich B, English D. *Cadılar, Büyücüler ve Hemşireler*. (Uğur, E. Çeviri). Murat Ofset, İstanbul: 1992.